

EWA ZASĘPA

Instytut Psychologii UŁ

**ANDRZEJ GIRYŃSKI – WARTOŚCI W ŚWIECIE MŁODZIEŻY
NIEPEŁNOSPRAWNEJ INTELEKTUALNIE.
WYBORY – POSTAWY – ZACHOWANIA INTERPERSONALNE**

Spośród prac dotyczących różnych problemów psychologicznych na uwagę zasługuje ciekawa i pożyteczna książka Andrzeja Giryńskiego dotycząca wartości preferowanych przez młodzież lekko upośledzoną umysłowo. Niepełnosprawność intelektualna powoduje, że osoba nią dotknięta jest inna niż wszyscy, różni się od innych, jest ona też często przyczyną dystansu społecznego. Z tych też powodów ważna jest pomoc osobom niepełnosprawnym intelektualnie we właściwym przystosowaniu społecznym, w zmniejszeniu dystansu między nimi a osobami prawidłowo rozwijającymi się intelektualnie. Jedną z dróg, którą wybrał A. Giryński, jest ukazanie, że osoby niepełnosprawne intelektualnie kierują się w życiu takimi samymi wartościami, jak osoby o prawidłowym rozwoju intelektualnym.

Autor poświęcił tej problematyce wiele prac (Giryński 1989a, b, 1996), które okazały się niezmiernie owocne dla pracy rewalidacyjnej, dla działań integracyjnych. W jednej z nich pisze o tym, że osoby lekko upośledzone umysłowo, mimo że normy moralne interioryzują wolniej, umieją poprawnie spostrzegać siebie, nieść pomoc drugiemu człowiekowi, postępować wg zasad etycznych i moralnych akceptowanych przez społeczeństwo (Giryński 1989).

Cele, jakie postawił sobie Autor omawianej pracy są następujące:

1. Ustalenie preferencji wartości moralno-społecznych dokonywanych przez młodzież lekko upośledzoną umysłowo i jej rówieśników o prawidłowym poziomie rozwoju intelektualnego.

2. Ocena wpływu wieku, płci i środowiska wychowawczego na preferencje wartości moralno-społecznych młodzieży lekko upośledzonej umysłowo.

3. Pomiar wybranych aspektów funkcjonowania interpersonalnego młodoży lekko upośledzonej umysłowo (nastawień egocentrycznych i prospołecznych oraz agresywnych, osiągniętej pozycji w grupie rówieśniczej i poziomu pełnienia podstawowych ról społecznych).

4. Wpływ wybranych technik wychowawczych (modelowania, wzmocnienia instrumentalnego, indukcji) na kształtowanie akceptacji hierarchii wartości. (Giryński 1996, 8–9).

Swą pracę podzielił Autor na dziewięć rozdziałów.

W rozdziale pierwszym Autor wyjaśnia pojęcie „wartości” i podaje klasyfikację wartości oraz wskazuje na relacje istniejące między socjalizacją a systemem wartości. Pojęcie „wartość” posiada wiele znaczeń. Podano klasyfikację kategorii rozumienia tego pojęcia przez G. Kloska i M. Misztal. Autor podaje przykłady definicji o charakterze psychologicznym, społecznym oraz kulturowym. Przyjął on Cz. Matuszewicza koncepcję „wartości”: „wartość dla nas to kryterium lub zasada wyboru celu dążeń jednostki lub grup społecznych”. Jako przykład różnych klasyfikacji wartości zamieszczone zostały podziały wg następujących autorów: E. Sprangera, C. Kluckhohna, M. Rokeacha, H. Świdy). W pracy tej przyjęto typologię wartości opracowaną przez Cz. Matuszewicza (20 stylów życia). Autor rozpatruje też związek, jaki jest między procesem socjalizacji a kształtowanym systemem wartości. Przyjmuje on koncepcję stadialności rozwoju społeczno-moralnego J. Piageta i L. Kohlberga.

Rozdział drugi traktuje o trudnościach przystosowawczych i zachowaniu przystosowawczym osób lekko upośledzonych umysłowo. Autor podaje, jakie są przyczyny trudności zachowań przystosowawczych osób niepełnosprawnych intelektualnie zamieszczone we współczesnej literaturze. Analizuje też, w sposób niezwykle interesujący, główne kierunki badań nad przystosowaniem społecznym osób upośledzonych umysłowo. Są one związane z: „przejawami zachowań przystosowawczych, wyznacznikami środowiskowymi zachowań przystosowawczych, adaptacją społeczno-zawodową, kształtowaniem umiejętności społecznego zachowania się w toku oddziaływań rewalidacyjnych” (tamże, 31).

Rozdział trzeci wprowadza czytelników bezpośrednio w problematykę badawczą; jest tu przedstawiony cel badań, metody i techniki badań oraz próba badawcza i etapy badań.

Poszczególne cele badawcze oraz wyniki badań będą przedstawiała dokonując prezentacji kolejnych rozdziałów. W tym miejscu chciałabym przedstawić techniki badawcze. Są to: „Test Wyboru Wartości Moralnych” w opracowaniu Cz. Matuszewicza (1975), „Technika Projekcyjna do Badania Nastawień Egocentrycznych i Prospołecznych” w opracowaniu T. Kott (1979) przy konsultacji J. Kostrzewskiego, „Kwestionariusz Zachowań Agresywnych w Sytuacji Ekspozycji Społecznej” w opracowaniu D. Boreckiej- -Biernat

(1989), „Skala Oszacowań do Oceny Funkcjonowania Młodzieży w Rolach Społecznych” w opracowaniu M. Ignaczaka przy konsultacji A. Frączka i J. Reykowskiego, „Socjometryczna Skala Akceptacji” w opracowaniu M. Pilkiewicza (1969) – szkoda, iż Autor pracy nie podaje wyników badań wskazujących na rzetelność i trafność zastosowanych technik badawczych. Techniki te dostosowano do badań młodzieży lekko upośledzonej umysłowo. Ponadto zastosowano eksperyment naturalny oparty na technice grup równoległych, metodę sondażu diagnostycznego opartą na analizie dokumentacji, rozmowę, wywiad, obserwację.

Badania przeprowadzono w latach 1990–1993. Zbadano 1182 osoby. Grupę kryterialną stanowiło 716 osób lekko upośledzonych umysłowo (398 chłopców, 318 dziewcząt), zaś grupę kontrolną – 466 osób o prawidłowym rozwoju intelektualnym, w wieku 14–19 lat (243 chłopców, 223 dziewczęta).

W rozdziale czwartym przedstawione są wyniki badań dotyczących preferowanych wartości przez młodzież lekko upośledzoną umysłowo oraz związki zachodzące między płcią, wiekiem życia a wyborem wartości przez młodzież lekko upośledzoną umysłowo. Z badań tych wynika, że nie ma istotnych statystycznie różnic między grupą kryterialną a kontrolną w zakresie preferowanych wartości (preferowane wartości to: autorytet moralny, aktywność społeczna, miłość; odrzucane wartości to: cynizm, cwaniactwo życiowe). Wykazano w grupie osób lekko upośledzonych umysłowo, że istnieje związek między wyborem wartości a wiekiem życia (młodsze osoby wybierały wartości stabilizacyjno-osobiste; starsze osoby wybierały wartości związane z aktywnością społeczną).

W rozdziale piątym zaprezentowano wyniki badań nad nastawieniami egocentrycznymi i prospołecznymi a preferowanymi przez badaną młodzież wartościami. Wskazują one na związek między nastawieniami prospołecznymi a preferowaniem wartości społeczno-kulturowych akceptowanych przez większość społeczeństwa zarówno w grupie kryterialnej jak i w grupie kontrolnej.

Rozdział szósty stanowi próbę odpowiedzi na pytanie, czy istnieje związek między zachowaniem agresywnym (jako przejawem nieprzystosowania społecznego) a wyborem określonych wartości. Z badań wynika, że osoby lekko upośledzone umysłowo, które są niedostosowane społecznie wybierają wartości odrzucane przez większość. Na zakończenie tego rozdziału Autor podaje zalecenia dotyczące zasad wychowania dzieci i młodzieży lekko upośledzonej umysłowo.

W rozdziale siódmym A. Giryński wykazuje, że istnieje dodatni związek między preferowanymi przez ogół wartościami moralno-społecznymi a poziomem funkcjonowania badanej młodzieży w rolach społecznych – zarówno w grupie kontrolnej jak i w grupie kryterialnej.

Rozdział ósmy zawiera prezentację wyników badań nad wybieranymi wartościami a statusem osiąganym w grupie rówieśniczej. Autor stwierdza, że wyższy status posiadają te osoby, które wybierają powszechnie akceptowane wartości.

W rozdziale dziewiątym w sposób bardzo przejrzysty i jasny przedstawiono sposoby kształtowania powszechnie akceptowanych wartości moralno-społecznych. Omówiono takie techniki, jak: modelowanie, wzmacnianie pozytywne.

Pracę zamykają zwięźle wnioski końcowe. Są one podane w sposób jasny i syntetyczny. Na zakończenie Autor pracy podaje ogólne prawidłowości dotyczące kształtowania hierarchii wartości u osób lekko upośledzonych umysłowo. Pracę zamyka piśmiennictwo obejmujące 181 pozycji oraz aneks zawierający zastosowane techniki badawcze. Na uwagę zasługuje fakt bardzo starannego, przejrzystego układu graficznego poszczególnych wyników zamieszczonych w tabelach, gdzie są uwidocznione wszystkie potrzebne wartości statystyczne. Należy uważnie czytać piśmiennictwo z racji błędów, spowodowanych niezbyt staranną korektą.

Uważam, że jest to książka znacząca – świadectwo wielkiego wysiłku badawczego, pomocna dla polepszenia sytuacji kulturowo-społecznej osób lekko upośledzonych umysłowo.

Na zakończenie pragnę wyrazić dla jej Autora wyrazy uznania za podjęcie tak ciekawego i ważkiego problemu.

BIBLIOGRAFIA

- Giryński A. (1989b), *Zachowania prospołeczne młodzieży lekko upośledzonej umysłowo. Przejawy – uwarunkowania – kształtowanie*, WSPS, Warszawa
- Giryński A. (1989a), *Funkcjonowanie młodzieży upośledzonej umysłowo w rolach społecznych*, WSPS, Warszawa
- Giryński A. (1996), *Świat wartości młodzieży lekko upośledzonej umysłowo*, Trans Humana, Białystok